

לימודים

הרביה לימודים נשגים יוצאים מגمرا נפלאה זו, ורבים ברורים למדים למבין, ועל כן נלמד ממנה כמה גדול ערכה של התחברות האמיתית, הינו להתיידד עם חברו מבלתי לקות טובת הנאה ממנו, כי התחברות לשם טובת הנאה היא בתוכנה נטילה ופירות, כי גם חברו ירצה ליהנות ממנו, ותתפוך החביבה. אבל חבורה לשם אהוה ורעות היא ענין גדול, והיא נקודת הלשמה שתיתכן גם למטה בעולם העשייה, בתוך הגשמיות. וכן אמר הג"ר חיים מווילוזין ז"ל שמי שאינו יכול להתפלל בכוונה, על כל פנים ישתדל להתפלל ב齊יבור, דהיינו להתחבר עם הציבור בעניין התפילה, כי התחברות הלו ייש בה ענין של לשמה, והוא קרובה לענין הכוונה.

דף טז

משל מלך בשד ודם שאמר לעבדיו בנו לי פלטירין גדולין על האשפה, הלו ובענו לו. אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה. יש לתמונה, הלא בריאת יש מאין שבגדול הוא (וע' במחרש"א). ונראה, לפי שציריך האדם להזכיר גודלות הש"ת מהבריאה וממנפלאותיה ומכל מעשי ה' בעולם, ובכך שמתעסך להתבונן בבריאת יש מאין, נראה קצת שאינו רואה גבורות הש"ת וגודלו רק ממה שברא יש מאין ולא ממה שרואות עניין, כמו למשל – כשהשאין מכיריים במעלה המלך אלא על מה שבנה על אשפה, והרי ודאי עדיף לשבחו על מעשיו של אחר מכון (עפ"י דרש משה היגיה).

במראה הקשת אשר היה בענן ביום הגשם בן מראה הפגה סביב הוא מראה כבוד ה'. פירוש, לא לעניין והרוריתו נאמר, שאין זה כבוד כלפי מעלה, אלא כמו שאין אדם יכול לכוין מראה הקשת מהו, שבמקרים שנראה לו יירוק וכל מיני מראות, ואני יכול לכוין בו מראה ברור, כך מראה השכינה אינם יכולים לכוין בברורו מה הוא' (תוס' הר"ד).

הסתכלות בקשת. כתבו הפוסקים שאין איסור אלא בהסתכלות מרובה, לא ראייה בעולם. כן מפורש בספר הראשונים ונפסק בשלון ערוך. (ע' אבודהם ברכות הראייה; או"ח רכט. ומכאן העירוי על מה שכותב הסמ"ע (חו"מ קנד) שלשון 'הסתכלות' משמע ראייה מועטת). יש מי שכותב שמי שהודיעו שנראית הקשת ברקיע, אין מוחיב לצאת ולברך עלייה, ובפרט אם הוא עוסק בלימוד. ולא משום איסור ההסתכלות שהרי אין איסור בראיה מועטת, אלא משום שברכות הראייה אין מחויבות אלא שם ראה צריך לברך [מלבד ברכות הלבנה שענינה קבלת פni שכינה] (מקור חיים על או"ח לרבי יair בכרך בעל ש"ת חות יair, רכט).

ומצאתי בספר אחד, שמו געלם מנני, שאין להגיד לחבירו שיש קשת, מטעם 'מושיא דיבה' (חיי אדם סג'ד. הביאו המשנה ברורה).
ויש מותרים לומר לחבירו כדי שיברך (וכן פסק בילקוט יוסף רכט. ובמשנ"ב שבנה מלשון ה"א וכתב 'שאין כדאי...'
– אבל איסורה ודאי ליכא).
עד בעניין הקשת וברכתה – ע' בMOVED ברכות נט.

בכל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה...; 'כינה כביכול, ובאמת כן הדבר לפי שמשמעותו ומיסורה השגחתה ממנו כתוב פן יראה בך ערות דבר – ושב מאחריך' (לשון ריב"ז בהגותיו לקודשין לא²).

אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו לכך למקומות שאין מכירין אותו... נtabar במוועד קטן יי.

בכל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות: בקשת בנשיה ובכהנים. העניין הוא שבסתכל האדם יותר מזדיין על דבר נעללה ונשגב – נעשה לו כחולין, כי הראייה היתירה פוגמת את עירנות השגת הלב, והיינו עיניו (ענין לבו) כהות. המקורב למלך – הרגל ודאי יקיטין בכובדו עיניו; וכן הכהנים – כתוב הארויז"ל שם שאנו אומרים (בפיוט עבותה יה"פ)... כשהיו שומעים את השם הגדול והנורא יוצא מפי כהן גדול בקדושה וטהרה פירושו שהשם היה יוצא מעצמו מפיו דרך נס, ואף על פי כן על ידי הסתכלות תקרר הרושים אף מנס כזה; וכן קשת – מי שלבו עיר יכול להבחין בה רמזו למעשה המרכבה, אבל הרגיל בה לא ירגיש כלום' (מתוך מכתב מאליהו ח"ד עמ' 10).

אם יאמר לך יוצר הרע חטא והקב"ה מוחל לך – אל תאמן. וכי למה יאמין שימוחל לו ללא תשובה, ואם אכן ישוב הלא באמת ימוחל לו? – אלא זה דרכו של היצר לומר לאדם: חטא ומלא תאווהך אך הפעם ואחר כך שוב לא אטריך ולברך יהיה פניו לתשובה. ובאמת, אדרבה, על ידי העבירה נכנס בו כח הטומאה יותר (עפ"י צ"ה. וע' מוהר"א ועוד).

שנוי מלאכי השירות המלויו אותו הן מעידין בו שנאמר כי מלאכי יוצוה לך לשמדך בכל דרכיך. שמירה זו מתרפרשת לצדדים; אם האדם טוב ומעשי ראיום, שומרים אותו המלאכים מכל רע, ואם לאו – שומרים ומפקחים על כל מעשיו כדי להעיד עליהם ולהגידם לבית דין הגדול (עפ"י אבדורם סדר ברכות השחר).

בענין שני המלאכים המילויים את האדם – ע' בהרבה במדריכים חדשים שבת קיט:

יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוק בן יוחנן אומר לסמוק... – בשוו"ת חות' יאיר (קzb) כתוב: ... ואני תמה מאידך דרך כלל, מאחר שהיו לפני כל ההלכות ברורות והיה הבית המקדש קיים, אך לא ידעו אם מביאין עולת ראייה ביום טוב או לא, ואם סומכים על שלמי חגיגה או לא, והוא מילתא דשכיחא בכל רגל ואיך לא קבלו זה יוסי וויסוף נשיא ואב"ד את דיןיהם הללו מרבים אנטיגנוס שהיה קבלתו משמעון הצדיק שהיה משרי אנשי הכנסת הגדולה, והלא עד תלמידי בית שמאי בבית הלהל שימושו כל צרכם...!

והאריך בענין זה והוליך שהיו דברים שנשכחו עוד מקדמת דנא, הרבה קודם לבניין הבית, מזמן מתן תורה ואילך, וכבר מאז נחלקו הדעות בהם. [וזה ממש לא נתרבתה השכחה כל כך עד לבית שמאי ובית הלהל, כמו שכותב הרמב"ם].

וכן מצינו מחלוקת בדברים הנוגאים יום יומ אכל כל אדם, כגון לענין הוכרת יציאת מצרים בלילה וועוד.

... שמאי אומר שלא לסמוק הלהל אומר לסמוק. הראשונים היו נשאים ושנאים להם אב בית דין. כבר עמדו הותם על כך שהקדים שמאי להלל, והלא הלהל היה הנשיה ושמאי אב בית דין. ויש מסבירים

מן עונתנותו של היל ש היה מקדים דברי שמאי לדבריו [כמו שאמרו בעירובין יג: לעניין בית שמאי ובית היל, שמקדימים ב"ה את דברי ב"ש לדבריהם] (עפ"י פורת יוסף; מורה שדה. ועתוי"ט).

(ע"ב) 'אראה בנחמה...'. התום' פרשו על נחמת ציון וירושלים (דלא כפירוש רש"י במסכת מכות שפירש על מיתת בניין). והעיר מהרש"א, אף על פי שבמיוחד עמד הבית על תלון, לא הייתה גאולתם שלמה והווקקן לנחמה על חורבן הבית הראשון שהרי לא חורה מלכות בית דוד, וגם כמה דברים שהיו בבית הראשון לא היו בשני.

הדברים תואמים עם מה שכותב החתם-סופר בתשובה (ח"ז פ"ד) שאף בימי בית שני שהיתה מלכות לישראל בארץ, מלכות החשמונאים ומלכות הורדוס, התפללו על צמיהת קרון דוד ושלטון בית יהודה. וגם כשלא חסרו דבר מבחינה גשמית, לא לאכול מפירה ולשבוע מותבה אנו צריכים, שיחשוב המערעד שאם נמצא כזה בארץ העמים לא צריכים לא רץ ישראל ובית המקדש, חיליה, לא על חיים המודומים האלה אנו שופכים שיחנו ומצפים בצפיפותנו כל ימינו'.

'אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי'. יש שואלים והלא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלת על ידם, צדיקים עצם לא כל שכן (חולין ה: ועתום' כאן ובשנת יב: ופסחים קו: ובחולין שם?) והתרירן הנכון בוה שאותו אדם – רשות היה ומחויב מיתה (חוושי הרמב"ן מכות ה. וכן כיוון לה במשפט אמרת, ע"ש).

כענין זה כתוב הרמב"ן בפירוש התורה (שופטים, יט, יט) בענין 'הרגנו – אין נהרגים'. ע"ש. וכנראה שסבירת התום' שהקשו ולא תירצו כן, כיון שלא היה מחויב מיתה לפי משפט בני אדם הרי נחשבת תקלת לצדיק שהרגו. ונראה שודאי התום' סוברים מהרמב"ן בעצם הסביר, כי לאחרה תירוצים תמה שرك לעניין אכילת אין הקב"ה מביא תקלת מפני שהוא גנאי יותר, והלא אין מסתבר שאכילת איסור תיחסב יותר גנאי מהוריגת דם נקי (הרמב"ם הל' רוצח ז, יד) – אלא ודאי אותו אדם היה מחויב מיתה לשמיים, ומ"מ סברו כיון שלפי משפט בני אדם אין חיב מיתה הרי זו תקלת לצדיק שהרגו שלא לפי משפט בני אדם, ועל כך תרצו שתקלת זו אינה גנאי אכילת איסור.

'דבר אל בני ישראל... וסmek – בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות'. התום' (בקודשין לו) הקשו מדוע הוצרכו למעט נשים מעבודות הקרבן, הלא עבודות הקרבן אין כשרות אלא ביום ולא בלילה, ואם כן הרי הן מצוות עשה שהומן גרמן.

ובמסכת מנהות (צג:) הוסיף התום' לאבר שאף על פי שהסמיכה על הקרבן, לא נאמר בה 'ביום' ולא בלילה, אך כיון שהשחיטה אינה אלא ביום והסמיכה צריכה להיות תקופה אליה, והלא אין לשחות שום קרבן לפני קרבן הtmpid, הילך אי אפשר לה לסמיכה בשום אופן שתהיה בלילה. וסביר מדברי התום' שגמ מצוות כלו של תלויות בזמן מסוים מפאת סיבה חיצונית ולא מפני דין המצווה עצמה, גם הן בכלל מצוות עשה שהומן גרמן. (ורעיק"א תמה על סברת התום', שהרי אין המניעה מהמות היללה, אלא מצד שאינה בסמך לשחיטה).

וכן כתוב בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב, מא, ב) לעניין ברכת הלבנה, שאף על פי שהיא באה בזמנים מסוימים מצד המצויאות הטבעית ולא מצד דין המצויה, נחשבת כמצוה שהומן גרמה (ולא כההכנות שלמה). ומהתום' ריאיה לדבריו, כאמור (שם עדי' יותר, כי סוף סוף חידוש הלבנה תלוי בזמן מצד המצויאות ואין להפריד ביניהם, נמצא הומן גורם לברכת הלבנה. וע"ע בMOVED בנסחדרין מב).

ואולם, הרמב"ן (בקודשין לד) טוען שהוא מונה את המצוות שאין הומן גרמן, כתוב 'ספרית העומר'. וכתבו האחרונים סברתו (הගי"י) פערלא במאורו על ספר המצוות לרס"ג יב; דברי יוחאל מה. וע"ע אבן"ז או"ח שפדר),

לפי שהספירה היא לקרבן העומר ואין הזמן גורם למצווה אלא קרבן העומר גורם. ומבוארת דעתו שככגון זה אין נחسب 'שהזמן גורם'.

ואמנם נראה פשוט שאין להוכיח מדברי הרמב"ם (תמידין ומוספין ז) וההינך (ש) שנקטו שנשים פטורות מספירת העומר מיום מצות עשה שהזמן גורם, אין להוכיח מזה דברי התוס' – כי יש לומר שהזאה מצוה היליה בזמן בעצם, לספר מט' ז בניסן, ואינה דומה לסמיכה שאין לה מן בעצם אלא שצרכיה להיסמך לשיטתה. וע"ע טורי אבן כאן ובמגילות כ: מש"כ בסברא זו לענין מצות הבאת ביכוריהם [ובקבץ ענינים לראה"ז פסחים לה: כתוב לתמונה מדו"ע נשים חיות ביכוריהם, ולא תירץ]. וע"ע בש"ת הר צבי (או"ח ח"א קיח) סיוצא בה לענין ברכת האילנות. עוד בישוב קושית התוס' – ע' טורי אבן וشفת אמות ומרומי שדה; דברי יוחזקאל כת'ג.

זאי סלקא דעתך סמוכה בכלacho בעיןן, משומנת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדושים?...'. ואם תאמר ולטעמיך מי ניחא, הלא אם אין צורך לסמוך בכלacho, אין מובן טעםם של התנאים החולקים על רביו יוסי ואוסרים לנשים לסמוך. ויש לומר שטעםם משומם איסור בל'תוס'ף, שעושה מצוה שהוא פטורה בה (כן פרש רשי' בעירובין צ), או משומם שאפילו בהקפת יד נראת כעבודה בקדושים (עפ"י Tos' שמ). לפי מה שדרשו שצרכיך סמוכה בכלacho, טעם האוסרים לנשים אף בהקפת יד, גורה משומם סמוכה בכלacho שהוא אסור משומם בtos'ף או עבודה בקדושים. ורבו יוסי לא גור משומם עשיית נחת רוח להן. והיה אפשר לפרש טעם האוסרים משומם שאפ"י שצרכיך סמוכה בכלacho, יש מצוה אף בסמוכה מועטה, אלא שאין יוצא חובה עד שישמו בכל הכת, ועל כן אסור לנשים לסמוך משומם 'בל'תוס'ף' – אך מלשון הגמרא משמעו שסמייקה בהקפת יד אינה כלום ואין בה מצוה כלל, لكن נראה כהסביר הראשון. עפ"י אגדות משה או"ח ח"ב ב. עוד בכללות העניין ובשיטות הראשונים – ע' שער המלך מעשה הקרבנות ג, גג; שבת הלוי ח"ח א ו ח"ט ב.

*

'ומה ששאל עוד נשאל מאי זה מקום אם רשאים בשמחת תורה להכנס ספר תורה לעורת נשים לנשקו –

הנה לכארורה יש להביא מהא דחגיגת ט"ז ע"ב פעם אחת היה לנו עגל של זבחו שלמים והביאנו לו עורת נשים וסמכו עליו נשים, לא מפני סמייקה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים – הרי דמןני נחת רוח לנשים הביאו קרבן לעורת נשים. איברא, למה שכתבו Tos' שם דאיירி בקרבן שליהם דהשתא דומה להיות סמייקה בבעליהם, אין ראייה ממש.

ובעיקר שאלתו, עיין או"ח סי' פ"ח ברמ"א: יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או לחתפלה או לזריך ה' או ליגע בספר. ואע"פ שרמ"א כתוב דהעיקר דמותרים מכל מקום העיד דנווהגים לחתמיר, וגם אם לא נהוגים לחתמיר בתפלה, למה לנו לתקן שיגעו ויונשקו ספר תורה, ויש בהם כמה נדות – ולפעמים הם בפריצות – ואע"פ שאינו דומה למה שכתבו אחרים שם לא סתכלו או בכתב של ספר תורה כשמגביהם, מכל מקום לתקן להם תקנה זאת לא נראה לעג"ד' (שבט הלוי ח"ז עג).

וע' בספר דעת כהן (קסה-קסט) לענין מצות כתיבת ספר תורה ותפירת ידיות ע"ג נשים שסמכ בין השאר על הסברא הנ"ל להקל, ואין למנעו במנג שנהגו להקל בדבר.

דפים יד – טו

יב. האם מותר לטרס כלב?

ב. בתולה שעיברה – מהי לכהן גדול?

א. אסור לטרס כלב (ומעך וכחות ונתוק וכרות לא תקריבו לה) – ובארצכם לא תעשו – כל שבארצכם לא תעשו, ואפלו כלב שמהירו אסור למוּבָה).

ב. בתולה שעיברה מותרת לכהן גדול, ואין החששים שמא נבעלה בהטיה אלא תולמים שנטעברה באמצעי. ונאמנת לומר בתולה אני (רש"י). ואפשר שאפלו לרבי יהושע שאמר בעלמא אינה נאמנת להכשיר הולד, כאן נאמנת להכשיר עצמה לכהן גדול. ולר"י נראה שבודקים אותה על פי חבית (כבר ברכות ז, טס).

דף טז

יג. אלו שלשה דברים המסתכל בהם עיניו כהות?

דרש רבי יהודה ברבי נחמני: כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות; בקשת, ובנשיה ובכהנים (כשנושאים כפיהם בזמן שבית המקדש קיימ). וכתבו התוס' שאף בזמן שאין בית המקדש קיימים אסור להסתכל בהם מושם הסח הדעת).

א. מן הדין אין אסור להסתכל עתה בכוהנים אלא בהסתכלות מרובה המשיצה דעת, אבל ראייה מועשת – מותרת. ווזקא במקדש שהו מברכים בשם המפורש והשכינה שורה על ידיהם היה אסור אפלו ראייה בעלמא, מה שאין כן בזמן זהה. ומכל מקום נהוגים גם עכשו זכר במקדש שלא להabit ביהם כלל (משנה ברורה קכח, כג עפ"י מגן אברהם). ויש אומרים על פי הזוהר שאף בזמן זהה אסור להabit בהם מושם כבוד שכינה השוריה על ידייהם (קף החיים שם. ומזה על הסתכלות בהם כשאים מכסים עצם ואצבעותיהם בטלית).

וכן הסתכלות בקשת אינה אסורה אלא כהסתכל בה ביותר, לא בראייה בעלמא (פוסקים). וכן לעניין הסתכלות בנשיה; ראייה בהעbara בעלמא מותרת, וככתווב מלך בפיו ותהייה ענייה. ואם המלך חכם ומלמדו תורה – רשאי להסתכל, כי מצוה היא זו לראות את פני הרב ושומר מצוה לא ידע דבר רע (בן יהיער).

ב. יש אומרים שאין להגיד לחבבו שיש קשת בשמיים, מושם 'מושיא דבה' (חי אדם, והביאו המשנו'ב). ויש מתירים.

יד. האם סומכים על הקרבן ביום טוב?

זו מחלוקת ראשונה שהיתה בין חכמי ירושלמי (ירושלמי); יוסף בן יועור, יהושע בן פרחיה ויהודה בן טبאי הנשיים, ואבטלון ושמאי (וביתו) אבות-בית-דין, כולם אמרו שלא לסמוך ממשום איסור 'שבות' שאסרו חכמים להשתמש בעבלי חיים בשבת, והרי הסמוכה נעשית בכל כהו. יוסף בן יוחנן, ניתאי הארబלי ושמעון בן שטח אבות-בית-דין, ושמעיה והלל (וביתו) הנשיים, אמרו לסמוך.

[לදעת חכמים דלא כרבי מאיר, יהודה בן טבאי אב-בית-דין היה ושמעון בן שטח נשיא].
ישנה דעתה (רבי יוסף בר' יהודה ביצה כ) שמחולקתם הדיא על עיקר דין סמיכאה; האם שלמי חובה טעונים סמיכאה כשלמי נדבה אם לאו, ולא ממשום 'שבות'. ויש דעתה (רבי יוסף שם) שלפי כלום צריך לסמוך ונחalker האם תקף לסמיכאה שהיתה אם לאו. וכן נראה שנקט רבי יוחנן. ומה שговор שנהלקו 'שבות' יש לפרש כיון שלב"ש אין צריך לתכוף הסמוכה לשוחיטה, שוב לא התירו איסור שבות. ובזה אתני שפיר רשבוי יוחנן אינו חולק על התנאים. וע' בشفת אמרת ובמרומי שדה).

להלכה סומכים על הקרבן ביום טוב, ואעפ"י שהסמוכה נעשית בכל כהו.

דין סמיכת נשים על הקרבן – נתבאר בעירובין צו.

דף יז

טו. האם מביאים עלות ושלמים ביום טוב?

ב. מהו יום טובו' ומהם דיניו?

ג. מי שלא קריב קרבנותו בעצרת – עד متى יש לו תשולמיין?

א. נדרים ונדבות אינם קרבנים ביום טוב, בין עלות בין שלמים. לבית הלו, עבר והקריב עלות נדבה – אינו לוקה, ויש אומרים שאין איסור אלא מדרבן. ויש דעתות שעולות נדבה קרבנות ביום טוב. (נתבאר בביצה ט-כ).

עלות התמיד והמוספים, וכן שלמי ציבור בעצרת – הכל מודים שקרבים מפני שקבע להם זמן. עלות ראייה; לבית שמאי אינן קרבנות (הוא בלבד יעשה להם – ולא לגביו; וחוגתם אותו חג לה) – חגיגה בלבד ולא עלות ראייה. עפ"י ביצה יט. ולבית הלו קרבנות (חג לה) – כל דלה. וגם ממשום 'מתוך', והלא צריך קצת יש בדבר (עפ"י תוס' ביצה יט. ויש סוברים שאין אומרים 'מתוך' בשחיטה אלא בהזאה וההבעה).

שלמי חגיגה; לפרש"י כאן סיוו התוס' מהירושלמי, לבית שמאי אינם קרבנים ביום טוב [ודוקא שלמי שמחה קרבנים, שהם בכלל 'לכם' מהרש"א), ואין כן פשוטות הסוגיא בביצה (יט) ובבגילה (ח). יש מפרשין בעדעת רשי' שהוא אסור מדרבן, גורה אותו עצרת שחל בשבת (ובחודה). ויש שכתב שאין איסור אלא באופן שיכל להקריב חגיגה מערב יום טוב, אבל כשחלה עצרת באחד בשבת, מותר להקריב חגיגה ביום טוב עצמו (עפ"י שבת הלוי ח"א קסא. וע"ע פירוש אחר בברבי רשי', בהרויי הגז"ב).

ב. 'יום טובו' הוא יום הבאת קרבנות העצרת שלא היה אפשר להביאם ביום טוב, כגון שחללה עצרת בשבת – עלות ראייה ושלמי חגיגה למחמתה. ולבית שמאי, גם כשחלה עצרת בתוך השבוע, אין קרבנים בו קרבנות ראייה (ושלמי חגיגה – לרשי' ותוס') וקרבנים למחמתה. ולדבריהם אם חלה עצרת בערב שבת, יום טובו לאחר השבת. אין כהן גדול מتلبس בכליו (פרש"י: בכלים נאים, בביתו ושוק, תוס': אינו לובש שמונה בגדים ועופד),